

משך חכמה

פרשת נצבים-וילך, מנצבים פסקא ח - יב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקנה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

היה דוד ראוי לאותו מעשה כו' ולא היו ישראל ראויים לאותו מעשה כו' אלא למה עשו, שאם חטא יחיד, אומרים לו כלך אצל יחיד, ואם חטאו צבור, אומרים להם כלך אצל צבור כו' פרק קמא דעבודה זרה (ד, ב). הענין, דאמר סוף יום הכיפורים (יומא פו, ב) היכי דמי בעל תשובה מחוי רב יהודה באותו מקום באותו פרק באותו אשה, וקראוהו (הרוקח הלכות תשובה סימן ו ועוד) תשובת המשקל. ונתבונן נא בחטא של דוד, הלא אמרו ז"ל (שבת נו, א) כי לא היה גלוי ערוה² דכתיב (שמואל ב, יב, ט) ואותה

יש לך בה. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל היוצא למלחמת בית דוד כותב גט כריתות לאשתו. ודברי חז"ל צריכים ביאור דבדאי לאחר שנהרג בחרב בני עמון היא מותרת לדוד, ויש לה בה ליקוחין, אבל אין זה שייך לכאורה לדוד, שהרי דוד לקחה לאשה לאחר שנהרג אוריה, ואיך לומדים חז"ל מפסוק זה שהיתה מותרת לדוד, ואין לומר שאם היתה אסורה לו איך לקחה לאחר שאוריה נהרג, ואשת איש שזינתה אסורה לבעול, דמכל מקום היא מותרת לו, כיון שאנוסה היתה, וכן הקשו התוס' בשבת (שם, ד"ה ליקוחין יש לך בה) וז"ל "אף על גב, דאפילו חטא, נמי יש לו בה ליקוחין, דהא אנוסה היתה ושריא לבעול, והוא הדין לבעול, מכל מקום ליקוחין יש לך בה, משמע, לא היה לך בה עבירה" עכ"ל, הנה נדחקו התוס' ליישב דהלשון משמע שאין בה עבירה. אבל המשך חכמה מבאר דלמדו זאת חז"ל מהא דהקדים הכתוב מה שלקחה לאשה לפני הריגת אוריה, משמע שעוד לפני שנהרג היה לדוד בה ליקוחין, ומביא המשך חכמה ראייה שיש ללמוד מסדר הכתוב שכתב ליקוחין קודם, דכן אמרו חז"ל בירושלמי (יבמות יא, א) שאנוסת אחיו מותרת לו, מדכתיב (ויקרא כ, כא) "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲחִיו נָדָה הוּא" והיינו מדכתיב לקיחה לפני שכתוב אשת אחיו, משמע שמותר ללקחה לפני שנעשית אשת אחיו, ולפי זה הוא הדין בדברי הנביא שהקדים לקיחה להריגת אוריה, ואין צורך לדחוק למה שפירשו תוס'.

ועל פי זה מיושב היטב מדוע בתוכחת הנביא לדוד לא הוכיחו על חטא זנות אלא על גזלת כבשת הרש, כיון שבאמת לא היה לדוד חטא זנות, אלא הגזל שנטל את אשת אוריה שהיתה מיועדת לחזור אליו לאחר המלחמה.

ואף על פי שאמרו חז"ל (סנהדרין קז, א) "דרש רבא: מאי דכתיב כי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד - ראויה היתה בת שבע בת אליעם לדוד מששת ימי בראשית, אלא שבאה אליו במכאוב", אם כן לא היה צריך לגרשה, מכל מקום אין זאת תשובת המשקל, ומה בכך שראויה לו, סוף סוף

[ט]

(ל, ב) וְשִׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי כָּל אֲשֶׁר אֶנְכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם אֹתָהּ וּבְנִיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ:

מה כונת חז"ל שלא היה ראוי דוד לאותו חטא אלא להורות תשובה

במדרש (תנחומא, כי תשא כו) וידבר ה' אל משה לך עלה מזה כו' (שמות לג, א). דבר אחר, כלפי שאמר לו בשעת הכעס (שם לב, ז) לך רד, אמר לו בשעת רצון לך עלה. הענין¹ מבואר דאמרו ז"ל לא

¹ [ט] המשך חכמה מאריך בביאורים נפלאים מאוד. ונקדים עיקר תוכן דבריו בקצרה ולאחר מכן נבאר על הסדר דבר דבור על אופנו. וזה תוכן דבריו בקצרה, אמרו חז"ל, שלא היה דוד ראוי לעשות חטא של בת שבע, ולא ישראל היו ראויים לעשות חטא העגל, אלא כדי שאם יחטא היחיד יאמרו לו למד מדוד שיש תשובה, ואם ציבור חוטאים אומרים להם לכו אצל ישראל שחטאו בעגל ועשו תשובה. וקשה, מה צריך לכל זה, הרי פרשת תשובה מפורשת בתורה בהרבה מקומות ובנביאים שיכול האדם לשוב אל ה'. אלא שכונתם, שאינה תשובה שלמה אלא כאשר עושה תשובת המשקל "באותו מקום באותו אשה", ודוד לא היה יכול לגרש את בת שבע כדי שלא תשאר עגונה, כי אשת מלך אסורה. וישראל לא היו יכולים לעשות תשובת המשקל, כי כבר ראו שמה רבינו בא ובכל זאת נתקבלה תשובתם, שהעיקר בתשובה הוא שיעיד בעל התעלומות ששב בכל ליבו לה'. וזה כונתם, שאם יחיד לא יוכל לעשות תשובת המשקל, ילמד מדוד שאפילו ללא תשובת המשקל יכול לשוב אם באמת ישוב בכל ליבו לה', וציבור שלא יכולים לעשות תשובה המשקל, ילמדו מחטא העגל. ועל פי יסוד זה מאיר מקומות רבים, ובסוף חוזר המשך חכמה לבאר המדרש שמביא בתחלת דבריו, ויבואר להלן התמיה שיש על דברי המדרש, ואיך מיישבם.

² פירוש, דאם היתה אסורה לדוד, והיה בה גילוי ערוה, היה חייב לגרשה אפילו אם על ידי הגירושין תשאר עגונה כל ימיה, כיון שאסורה עליו, אלא שכיון שהיתה מותרת לו מן הדין, אלא שאף על פי כן ראוי לגרשה כיון שחסר תשובת המשקל, לכן לא גרשה, כי תקנתו היא קלקלתה, ולא ראוי לתקן נפשו על ידי צערה שלה. והטעם שלא היה בה גילוי ערוה, למדוהו חז"ל בשבת מדברי הנביא, שבא להוכיח את דוד על מעשה בת שבע ואמר לו (שמואל ב פרק יב, ט) "מִדּוּעַ בָּזִיתָ אֶת דָּבָר ה' לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי בְּעֵינֵי אֶת אֲוִרְיָה הַחַתִּי הַפִּיֵת בְּחֶרֶב וְאֶת אִשְׁתּוֹ לָךְ לָאִשָּׁה וְאֶת הָרַגְתָּ בְּחֶרֶב בְּנֵי עַמּוֹן", ואמרו חז"ל (שבת נו, א) "ואת אשתו לקחת לך לאשה - ליקוחין

משך חכמה

פרשת נצבים-וילך, מנצבים פסקא ח - יב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקנה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

תהא עגונה כל ימיה, ונמצא תקנתו קלקלתה, וכמה קשה גירושין אמרו (סנהדרין כב, א), כל שכן שתהא עגונה כל ימיה גלמודה, לכן לא היה באפשרי לעשות תשובת המשקל לגרשה. ובזה³ יש לפרש הפסוק (תהלים לח, יח) ואני לצלע נכון, שראויה בת שבע לדוד מששת ימי בראשית (סנהדרין קז, א). לכן מכאובי נגדי תמיד שאין בידי תשובת המשקל, ולכן (שם פסוק יד) ואני כחרש לא אשמע כו', כאיש אשר אין בפיו תוכחות כו'. ובזה⁴ מיושב דברי הכתוב באמרו (שמואל ב, יב, יג) חטאתי לה', אמר (שם שם) גם ה' העביר חטאתך לא תמות, שבדבר שיש בו חלול השם אמרו (יומא פו, א) לא יום הכיפורים מכפר רק כו' ומיתה מכפרת, ולכן כיון שעשה תשובה אמר לא תמות (שמואל שם שם פסוק יד). אפס⁵ כי נאץ נאצת את אויבי ה' בדבר הזה וכתרגומו פומא דסנאך כו', כי תשובת המשקל אי אפשר, לכן יאמרו האויבים שעדיין דוד בחטאו עומד. לכן הבן הזה כו' כי מוכרח אתה

לקחת לך כו' ליקוחין יש לך בה, פירוש, דדריש דכתיב ואותה לקחת לך לאשה טרם ואותו הרגת בחרב בני עמון, לרמז שקודם ההריגה היה לו בה לקוחין, וכמו דדרשו פרק נושאין (ירושלמי יבמות יא, א) והא כתיב (ויקרא כ, כא) ואיש אשר יקח את אשת אחיו, בא להודיעך שהיה מותר בה עד שלא ניסת לאחיו כו' [ועיין בתוספות (שבת נו, א ד"ה ליקוחין) שנדחקו] ולא היה רק חלול השם, לכן הפליג אליו נתן הנביא (שמואל ב, יב) רק הגזל והלקיחה מהכבשה אל העשיר, שזה החטא, לא ענין הזנות, אך חסר פרט עיקרי מעיקרי התשובה, והוא, באותה אשה, שהיה לו לגרשה ולהסירה מביתו ולא להיות לו לאשה, ואם כי רבותינו זכרונם לברכה אמרו (סנהדרין קז, א) ראויה היתה כו', בכל זאת אין זה תשובת המשקל.

[י]

והנראה לי משום דכיון דהיתה מותרת לו מצד הדין, אם כן אם יקחנה אחר, הוי נושא אשתו של מלך (ירושלמי סנהדרין ב, ג), ואסור להשתמש אף בשרביטו של מלך (סנהדרין כב, א), לכן

הכיפורים מכפר רק כו' ומיתה מכפרת, וכיון דחטא בחילול ה' היה חייב מיתה, דאינו יכול לשוב בתשובת המשקל ועל זה השיב לו נתן הנביא שהתקבלה תשובתו ולא ימות.

⁵ על פי דרכו מבאר דברי תרגום יונתן הסתומים. דהנה לאחר שאמר נתן הנביא לדוד שלא ימות, אמר לו (שמואל ב פרק יב, יד) "אָפּס פּי נאָץ נאָצַת אַת אויבי ה' בְּדָבָר הַזֶּה גַּם הִבֵּן הַיְלֹוד לְךָ מוֹת יְמוֹת". ופשטות הכתוב משמע שנאץ את ה', ומה שאמר אויבי ה', הוא בכינוי שלא רצה לומר שנאץ את ה', וכן פירש רש"י "כי נאץ נאצת את אויבי - כנוי הוא זה דרך כבוד למעלה". אבל תרגום יונתן הוא " (יד) בְּרַם אָרִי מִפְתַּח פִּתְחָתָא פּוּמָא דְסַנְאִי עָמָא דִּי בְּפִתְחָתָא הָדִין אַף בְּרָא דְאִתְּיָלִיד לְךָ מְמַת יְמוֹת" ע"כ. פירוש: אבל בגלל שפתחת פה לשונאי עם ה' במעשיך, לכן הבן הילוד ימות. ודבריו צריכים ביאור, במה פתח דוד פה לשונאי ה', ורש"י הביא את לשון תרגום יונתן, ולא ביארם [ורד"ק נדחק לפרש, וז"ל "כלומר שנתת פתחון פה לשונאי ישראל שנעשה בישראל דבר רע כזה" עכ"ל, וגם זה דחוק]. אבל לפי המבואר לעיל שלא היה דוד יכול לעשות תשובת המשקל ולגרשה, יש לבאר, דכונת תרגום יונתן שדוד נתן פתחון פה לישראל בני עם ה' שלא עשה תשובת המשקל ואף על פי נתקבלה תשובתו, לכן ימות בנו שיתכפר חילול ה' שעשה.

אינו מקיים תשובת המשקל.

³ על פי דרכו מיישב לשון הכתוב, דהנה אמרו חז"ל (סנהדרין קז, א) "דרש רבא: מאי דכתיב כי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד - ראויה היתה בת שבע בת אליעם לדוד מששת ימי בראשית, אלא שבאה אליו במכאוב" ע"כ. ויש לדקדק בזה, דאם כן מהו הלשון "מכאובי נגדי תמיד", והרי באה לו על ידי כאב, אבל אין לו כאב ממנה תמיד, אבל להנ"ל אתי שפיר, דכיון שמחמת שהיא ראויה לו אינו יכול לגרשה, לכן אינו יכול לעשות תשובת המשקל ומכאובי נגדי תמיד.

עוד מבאר על פי דרכו, הא דכתיב בתהילים לפני כן (שם, יד-טו) וז"ל "וְאֲנִי כְחֹרֶשׁ לֹא אֶשְׁמַע וְכֶאֱלֶם לֹא יִפְתַּח פִּי: וְאֵהִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר לֹא שָׁמַע וְאִין בְּפִי תוֹכְחוֹת". וצריך טעם מה כונת דוד המלך בזה, אבל להנ"ל אתי שפיר, דכין שלא יכול לעשות תשובת המשקל, לכן ואין בפיו תוכחות, ואין יכול לשוב לה'.

⁴ על פי המבואר שחטא דוד היה חילול ה', מיישב עוד הא דכתיב בתוכחת נתן הנביא (שמואל ב פרק יב, יג) "וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל נָתָן חֲטָאתִי לַה' וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל דָּוִד גַּם ה' הֶעֱבִיר חֲטָאתְךָ לֹא תָמוֹת", דלכאורה מדוע היה לומר לדוד שלא ימות, והא עשה תשובה ובודאי לא ימות, אלא שכיון שחטא דוד היה בחילול ה' ולא בגילוי עריות, ואמרו חז"ל ביומא " (יומא פו, א) לא יום

משך חכמה

פרשת נצבים-וילך, מנצבים פסקא ח - יב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקנה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

שהיו הפלגשים עגונות, לא חשש לעיגון שלהם, הואיל ולא פשע בזה במה ששכב אבשלום עמהן (שמואל ב, טז כב), אבל בבת שבע פשע, אם הוציאה לעגנה, זה אי אפשר. ועיין במה שכתבו רבנן בתוספות לענין חטא בשביל שיזכה חבירך לחלק באופן זה ריש שבת (ד, א ד"ה וכי אומרים), עיין שם]. ורבנן דקיסרין? אמרי [שם בירושלמי] שמן הדין היו אסורות לדוד, מה כלי הדיוט

⁸ בא ליישב מדוע לא חשש דוד לעגן את הפלגשים, המובא לעיל, כדי לשעות תשובת המשקל, וחשש לעגן את בת שבע. ומבאר, דבכת שבע הוא פשע שבא עליה, וכדי לתקן חטא של עצמו, אין ראוי לעגנה, מה שאין כן בפלגשים, שבא עליהם אבשלום, לא פשע בזה שבא עליהם אבשלום, וכן באבישג השונמית לא פשע, לפיכך היה מותר לו לעגן אותה. ומביא ראייה ליסוד זה מדברי התוס' בשבת (ד, א ד"ה וכי), דהקשו התוס' על הא דאמרו שאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך, מהא דאמרו בגיטין (מא, ב) דמי שהוא חצי עבד וחצי בן חורין, כופין את רבו ועושה אותו בן חורין, כדי שיוכל העבד לקיים מצות פריה ורביה, אף על פי שהמשחרר עבדו עובר בעשה, והא אין אומרים חטא כדי שיזכה חברך, ותירצו התוס' דשאני חצי עבד שהאדון פשע בו, ששחרר חציו, ובזה נעשה חצי עבד וחצי בן חורין, והפושע בחברו אומרים לו חטא כדי שיזכה חברך, אבל כשלא פשע לא אומרים חטא כדי שיזכה חברך, עד כאן דברי התוס'.

והנה בנידון דידן, דוד מנע עצמו מתשובת המשקל, כדי לא לעגן את בת שבע, והיינו כמו שחוטא, כדי שיזכה חברו, וזה מחמת שפשע בה, אבל בפלגשים שלא חטא בהם, אין אומרים לו חטא כדי שלא יעגנו, לפיכך היה עושה על ידם תשובת המשקל, כיון שלא פשע בהם.

⁹ בדרך אגב, המשך חכמה להאיר עינינו בביאור המחלוקת בירושלמי, אם דוד היה מותר בפלגשים הללו שאבשלום שכב עמם, דעל דברי הירושלמי הנ"ל (סנהדרין פרק ב הלכה ג) אמרו, וז"ל "רבני דקיסרין אמרין אסורות ממש היה, ומה כלי הדיוט שנשתמש בהן הדיוט אסור למלך להשתמש בו, כלי המלך שנשתמש בהן הדיוט אינו דין שיהא המלך אסור לשמש בהן" ע"כ. הנה מבואר דנחלקו האם מותר למלך להשתמש באשה ששמשה עם הדיוט. והקשה המשנה למלך בספרו פרשת דרכים (דרוש שנים עשר), הא כלי קודש שנשתמש בו הדיוט לא נאסר לגבוה, ומדוע אשה ששמשה עם הדיוט אסורה למלך, ומבאר המשך חכמה, דהא דכלי קודש שהשתמש הדיוט לא נאסר, היינו אם השתמש בהם באיסור, אבל אם משתמש בהם בהיתר, השתמשו אוסר הכלי [והטעם נראה, דאם משתמש בהיתר הוא

להיענש, כי החילול השם אינו סוד לגמרי באשר היא אשתך. ולכן לקיים תשובת המשקל בא אליו מעשה דעשר פלגשיו (שמואל ב כ, ג), שאמרו בירושלמי סנהדרין פרק ב הלכה ג מלמד שהיה דוד מקלעתן ומקשטן ומכניסן לפניו בכל יום, ואומר ליצרו הרע תאבת דבר האסור לך, חייך שאני מתעבך דבר המותר לך. וכן מעשה דאבישג⁷ (מלכים א, א ג), אך לא באותה אשה. [הגם⁸

⁶ על פי דרכו מיישב את דברי חז"ל הסתומים. דהנה כתוב בשמואל ב פרק טז, כ-כב "ויאמר אבשלום אל אחיתפל הבו לכם עצה מה נעשה: ויאמר אחיתפל אל אבשלום בוא אל פלגשי אביך אשר הניח לשמור הבית ושמע כל ישראל כי נבאשת את אביך וחקו ידי כל אשר אתך: ויטו לאבשלום האהל על הגג ונבא אבשלום אל פלגשי אביו לעיני כל ישראל". ועוד כתיב להלן (שמואל ב פרק כ) "ויבא דוד אל ביתו וירושלם ויקח המלך את עשר נשים פלגשים אשר הניח לשמור הבית ויתנם בית משמרת ויכלכלם ואליהם לא בא ותהיינה צרות עד יום מתן אלקמות חיות" ע"כ.

ואמרו בירושלמי (סנהדרין פרק ב הלכה ג) וז"ל "אין נושאין, לא אלמנתו ולא גרושתו של מלך. על שם [שמואל ב כ ג] ותהיינה צרות עד יום מותן אלמנות חיות. ר' יודה בר פזי בשם ר' פזי בשם ר' יוחנן מלמד שהיה דוד מקלעתן ומקשטן ומכניסן לפניו בכל יום, ואומר ליצרו הרע, תאבתה דבר האסור לך, חייך שאני מתאיבך דבר המותר לך" ע"כ. וצריך טעם מדוע דוד ביקש לעשות כן לכפר על מעשיו, והרי כבר אמר לו נתן הנביא (שמואל ב פרק יב, יג) "ויאמר דוד אל נתן חטאתי לה' ויאמר נתן אל דוד גם ה' העביר חטאתך לא תמות". ולפי המבואר לעיל אתי שפיר, דמכל מקום לא עשה תשובת המשקל, לפיכך היה צריך לעמדו בנסיון כעין תשובת המשקל.

⁷ שגם מעשה זה היה כדי שיעשה תשובת המשקל, דכתיב (מלכים א פרק א-ד) "והמלך דוד וקן בא ביםים ויכסהו בפגדים ולא יחס לו: ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי לו סגנת ושקבה בחיקה וחס לאדני המלך: ויבקשו נערה פה בכל גבול ישראל וימצאו את אבישג השונמית ויבאו אתה למלך: והנערה פה עד מאד ותהי למלך סגנת ותשחתהו והמלך לא ידעה: ויאמרו חז"ל (סנהדרין כב, א) שהיה דוד המלך בריא בכוחו ולא ידעה, רק מפני שאמרה תורה שלא ירבה לו נשים, והיה זה נסיון גדול שלא לבוא עליה, והביא עליו ה' נסיון זה, כדי לתקן את תשובת המשקל על חטא של בת שבע, אלא שמכל מקום לא היתה זו תשובת המשקל גמורה, כיון שלא היה זה באותה אשה.

משך חכמה

פרשת נצבים-וילך, מנצבים פסקא ח - יב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקנה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

נשתמש בו הדיוט אסור למלך, כלי מלך שנשתמש בו הדיוט כו'. והכוונה, דסברי דאנוסת ומפותת אביו מותרת להדיוט, אם כן, לפי מה שהחזיקו את אבשלום למלך, הלא מותר להשתמש בשרביטו של מלך, וכמו שאמרו (סנהדרין כב, א) אבישג מותרת לשלמה כו' ולכן אסורה אחרי זה לדוד, ותו לא קשה מה שהקשה המשנה למלך (פרשת דרכים, דרך המלך, דרוש שנים עשר) הא כלי קודש שנשתמשו להדיוט מותרים לגבוה, דזה אינו, דשם

[יא]

וזה שאמר¹⁰ (תהלים ג, א-ד) מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום, ה' מה רבו צרי, רבים קמים עלי רבים אומרים לנפשי אין

דקסרי, לכן היה דוד אומר ליצרו, חייך שהם מותרות לך, כיון ששכב עמם אבשלום באיסור, ולא נאסרו למלך]

¹⁰ תוכן דבריו, על פי כל דבריו לעיל, מבאר את מזמור שבתהילים פרק ג א-ד דכתיב "א) מְזֹמֵר לְדָוִד בְּכַרְחוֹ מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ: (ב) ה' מָה רַבּוּ צָרָי רַבִּים קָמִים עָלַי: (ג) רַבִּים אֲמָרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ בְּאַלְהִים סְלָה: (ד) וְאַתָּה ה' מְגַן בְּעַדִּי כְּבוֹדִי וּמְרִים רִאשִׁי". והנה חז"ל (ברכות ז, ב) הקשו, מהו לשון מזמור כאן, והרי קינה צריך להיות, שבורח מפני אבשלום בנו, ותיצרו שם.

אבל המשך חכמה הולך על פי דרכו הנ"ל לבאר בדרך אחרת. דהנה נבל אמר על דוד המלך שנטל מלכותו בליסטאות מיד שאול, דכתיב (שמואל א כה, י) "וַיַּעַן נָבָל אֶת עֲבָדֵי דָוִד וַיֹּאמְרוּ מִי דָוִד וּמִי בֶן יִשָּׁי הַיּוֹם רַבּוּ עֲבָדֵי הַמֶּתְפָּרְצִים אִישׁ מִפְּנֵי אֲדֹנָיו", ומי שנטל מלכות בליסטאות אין דינו כמלך, כדאיתא בירושלמי (הוריות ג, ב), דכל המלכים מזרע ישראל עד יהו בן נמשי מלך ישראל, היה דינם כמלך, כי לא נטלו מלכותם בליסטאות, אבל לאחר יהו שנטלו בליסטאות אין דינם כמלך, לכן אין מתכפרין בשעיר של נשיא אם שגגו (ויקרא ד, כג).

והנה דואג ושמעיה בן גרא וסיעתו היו אומרים כדברי נבל, שנטל דוד את המלוכה בליסטאות ואין דינו כמלך, ולפי דבריהם היה מותר לגרש את בת שבע, כי לא תהיה עגונה, ומותרת להנשא לאחרים, שרק אשת המלך אסורה לזרים, ואין דינו כמלך לפי דברי דואג ושמעיה בן גרא, ולדבריהם לא עשה תשובת המשקל, אף על פי שהיה יכול לעשות, דהיינו לגרש את בת שבע ואין לו תשובה על חטאו, אבל כיון שהחיתופל וסיעתו החזיקו את בנו אבשלום למלך, והיינו מפני שדוד אביו ניהיה מלך מפי ה' ולא נטל מלכותו מיד שאול בליסטאות, אלא שלדעתם המשובשבת דוד אביו קלקל מעשיו חס וחלילה, ולכן ראוי בנו למלכות, מכל מקום מתוך דבריהם הרעים עולה שדוד נטל את המלוכה מפי ה', והיה דינו כמלך, לכן לא היה יכול לגרש את בת שבע ולעשות תשובת המשקל, לכן אמר "מזמור", שזה שבורח מפני

נעשה ככלי הדיוט, ונאסר לגבוה, אבל כשתמשת באיסור, אינו נעשה כלי הדיוט על ידי שימוש]. ועל פי מבאר זה המחלוקת בירושלמי, דהנה פלגשים הללו היו ללא קידושין אצל דוד, והם כדין מפותת אביו. ונחלקו חכמים ורבי יהודה (יבמות צז, א) אם נושא אדם מפותת אביו, חכמים מתירים ורבי יהודה אוסר. וסברי רבנן דקיסרי כחכמים שמפותת אביו מותרת לבנו, לכן אבשלום היה מותר בהם. ואף על פי שאסור להשתמש בשרביט המלך (סנהדרין כב, א), ומבואר בש"ס שגם בפלגשתו אסור, מכל מקום הא אמרו (שם) שמלך אחר מותר להשתמש בשרביט המלך, דאמרו (שם) וז"ל "אמר רב יעקב אמר רבי יוחנן: אבישג מותרת לשלמה ואסורה לאדניה. מותרת לשלמה - דמלך היה, ומלך משתמש בשרביטו של מלך. ואסורה לאדניה - דהדיוט הוא" ע"כ, וכיון שאחיתופל שיעץ לאבשלום לשכב עם פלגשי אביו, סבר שאבשלום הוא מלך, לפיכך מותר להשתמש בשרביטו של מלך, וכיון שנשתמש אבשלום בכלי קודש בהיתר, נאסר הכלי לקודש, והיינו לדוד המלך, ככלי קודש שהשתמש בו הדיוט בהיתר, והוא סברת רבנן דקסרי.

נעשה ככלי הדיוט, ונאסר לגבוה, אבל כשתמשת באיסור, אינו נעשה כלי הדיוט על ידי שימוש].

ועל פי מבאר זה המחלוקת בירושלמי, דהנה פלגשים הללו היו ללא קידושין אצל דוד, והם כדין מפותת אביו. ונחלקו חכמים ורבי יהודה (יבמות צז, א) אם נושא אדם מפותת אביו, חכמים מתירים ורבי יהודה אוסר. וסברי רבנן דקיסרי כחכמים שמפותת אביו מותרת לבנו, לכן אבשלום היה מותר בהם. ואף על פי שאסור להשתמש בשרביט המלך (סנהדרין כב, א), ומבואר בש"ס שגם בפלגשתו אסור, מכל מקום הא אמרו (שם) שמלך אחר מותר להשתמש בשרביט המלך, דאמרו (שם) וז"ל "אמר רב יעקב אמר רבי יוחנן: אבישג מותרת לשלמה ואסורה לאדניה. מותרת לשלמה - דמלך היה, ומלך משתמש בשרביטו של מלך. ואסורה לאדניה - דהדיוט הוא" ע"כ, וכיון שאחיתופל שיעץ לאבשלום לשכב עם פלגשי אביו, סבר שאבשלום הוא מלך, לפיכך מותר להשתמש בשרביטו של מלך, וכיון שנשתמש אבשלום בכלי קודש בהיתר, נאסר הכלי לקודש, והיינו לדוד המלך, ככלי קודש שהשתמש בו הדיוט בהיתר, והוא סברת רבנן דקסרי.

אבל ר' יוחנן דאמר "מלמד שהיה דוד מקלעתן ומקשטתן ומכניסן לפניו בכל יום ואומר ליצרו הרע תאבתה דבר האסור לך. חייך שאני מתאיבך דבר המותר לך" סבר כרבי יהודה דמפותת אביו אסורה לבנו, לפיכך היה אסור לאבשלום לשכב עמהם, אפילו שחזיקו שהוא מלך, מכל מקום אסור הבן לשכב עם מפותת אביו, וכיון שהשתמש בכלי קודש באיסור, לא נאסר הכלי לקודש, והיה מותר לדוד לשכב עמהם, אלא שעשה תשובת המשקל, ובזה מיושב היטב תמיהת המשנה למלך. [ומה שמסיים המשך חכמה וכתב: "ולכן אמר חייך שאני תועב לך דבר המותר", ולכאורה הוא שפת יתר, והיה לו לומר דלכן היו מותרות, ומדוע מדקדק להביא לשון הירושלמי, ונראה, שהוקשה לו, מדוע היה דוד אומר זאת ליצרו, ולכאורה אין צורך בזה, אלא נתכון לומר, שכיון שיש צד לומר שאסורות לו מהטעם המבואר לרבנן

משך חכמה

פרשת נצבים-וילך, מנצבים פסקא ח - יב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקנה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

המלוכה לבנו, רק שהוא סר מדרכו הטובה ובבחירתו לקלקל מעשיו וראוי להמליך את בנו, אם כן לא היה רשאי לגרש בת שבע שלא יעגן אותה, ואם כן תשובתו מועיל אם יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב עוד לכסלה. לכן אמר בברחו מפני אבשלום בנו, ה' רבים אומרים לנפשי אין ישועתה כו' וכעת נפל זה, כשמחזיקים ביד אבשלום מצד שהוא בני, ואתה ה' מגן בעדי, פירוש אתה היודע תעלומות לב שתשובתי בשלמות, כבודי, שאתה מראה לי שדין מלך יש לי, ומרים ראשי, בזה אתה מרים ראשי. ולכן¹¹ בשבע בן בכרי אמר (שמואל ב, כ, ו) כי עתה ירע לנו כו' מן אבשלום, ששבע אמר שבליסטות ובאלמות נטל המלוכה, ואם כן אינו שב דוד כלל מחטאו. ולכן אמר¹² שמעי בן גרא בעת ששב לבקש רחמים ממנו, [שמואל ב, יט (יז-כד)] ואם כן הלא כל

ישועתה לו וכו' ואתה ה' מגן בעדי, כבודי ומרים ראשי. שכבר אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות ז, ב) מזמור לדוד, קינה לדוד מבעיא ליה. ולפי זה אתי שפיר, דרבים הקמים עליו, דואג ושמעיה בן גרא וסיעתו, אשר אמרו כדברי נבל (שמואל א, כה, י) רבו עבדים המתפרצים מפני אדונייהם כו', ואמרו עליו שבליסטות קיבל המלוכה, ובזה אמרו בירושלמי סוף הוריות (פרק ג הלכה ב) דאין לזה דין מלך, ולכן מיהוא בן נמשי ואילך לא נתכפרו בשעיר, יעויין שם. ולפי זה שאין לו דין מלך, הלא חסר לו עיקר מעיקרי התשובה, שלא הוציא את בת שבע מלהיות לו לאשה, ואין ישועתה לו באלקים, סלה. ואילו קם עליו אחד מקרובי שאול וכיוצא בזה, הלא ודאי היו אומרים כן, אבל כיון שקם עליו בנו, והיו העומדים עמו בעצה אומרים שדוד מלך מפי ה' ושייך

ושם נקרא איש בליעל ושמו שבע בן בכרי איש ימיני ויחזקע בשפר ויאמר אין לנו חלק בְּדָוִד וְלֹא נִחְלָה לָנוּ בְּכֶן יִשִׁי אִישׁ לְאֵהָלָיו וְיִשְׁרָאֵל וְלֹאֲחֵר מִכֶּן כְּתִיב, " (ו) וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל אֲבִישִׁי עֲתָה יֵרַע לָנוּ שָׁבַע בֶּן בְּכָרִי מִן אֲבִשְׁלֹם אֲתָה קַח אֶת עֲבָדֵי אֲדֹנָיךָ וְרֹדְף אֲחֵרָיו פֶּן מֵצֵא לּוֹ עָרִים בְּצָרוֹת וְהִצִּיל עֵינָיו". וצריך טעם, מדוע אמר דוד ששבע ירע לו יותר מאבשלום, והרי שניהם מרדו בו, ומדוע שבע יותר ירע מאבשלום. ולאור המבואר לעיל יתיישב היטב, כיון שאבשלום מלך מכח דוד, ומתוך קלקתו יצא שדוד היה מלך ולא היה יכול לגרש את בת שבע, ועשה תשובה הראויה, אבל לדברי שבע היה יכול לגרש את בת שבע, ולא עשה תשובה הראויה, לכן הוא ירע לדוד יותר מאבשלום.

¹² על פי דרכו מאיר עינינו בכיבור דברי שמעי בן גרא. וכדי להבין כונתו יש לבאר קצת ענין זה. דהנה שמעי בן גרא קלל את דוד, כדכתיב (שמואל ב פרק טז) " (ה) וַכֹּא הִמְלִיךְ דָּוִד עַד בְּחֹרִים וְהָנָה מִשֶּׁם אִישׁ יוֹצֵא מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית שְׂאוּל וְשָׂמוֹ שְׁמֵעִי בֶן גֵּרָא יוֹצֵא וּמְקַלֵּל: (ו) וַיִּסְקַל בְּאֲבָנִים אֶת דָּוִד וְאֵת כָּל עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְכָל הַעָם וְכָל הַגְּבָרִים מִיְמֵינוּ וּמִשְׂמָאלָו: (ז) וְכֹה אָמַר שְׁמֵעִי בְּקִלְלוֹ יוֹצֵא אִישׁ אִישׁ הַדְּמָיִם וְאִישׁ הַבְּלִיעַל: (ח) הַשִּׁיב עֲלֵיךָ ה' כָּל דְּמֵי בֵּית שְׂאוּל אֲשֶׁר מְלַכְתָּ תַּחְתּוֹ תַּחְתּוֹ יוֹתֵן ה' אֶת הַמְּלוּכָה בְּיַד אֲבִשְׁלֹם בֶּן נֶגֶף וְהִנֵּה בְּרָעַתְךָ כִּי אִישׁ דְּמָיִם אָתָּה" ע"כ. ולאחר שמת אבשלום ושבה המלוכה לדוד, כתיב (שמואל ב פרק יט) " (יז) וַיִּמָּהַר שְׁמֵעִי בֶן גֵּרָא בֶן הַיְמִינִי אֲשֶׁר מִבְּחֹרִים וַיֵּרַד עִם אִישׁ יְהוּדָה לְקִרְאֵת הַמֶּלֶךְ דָּוִד: (יח) וְאָלַף אִישׁ עִמּוֹ מִבְּנֵימֵן וְצִיָּא נֶעַר בֵּית שְׂאוּל וְחִמְשֵׁת עֶשֶׂר בָּנָיו וְעֶשְׂרִים עֲבָדָיו אֲתוֹ וְצָלְחוּ הַיְרֹדֵן לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: (יט) וְעִבְרָה הָעֲבָרָה לְעִבְרֵי אֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ

אבשלום הוא הוכחה שהוא היה מלך ועשה תשובה הראויה, ולא היה בידו לעשות תשובת המשקל.

וזה פירוש המזמור: " (ב) ה' מה רבו צרי רבים קמים עלי: (ג) רבים אמרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה", פירוש, "הרבים אומרים" הם דואג ושמעיה בן גרא, שאמרו שנטל המלכות בליסטאות, לכן "אין לנפשי ישועה" בתשובה, "לו לאלוקים", "סלע" לנצח. כי היה עליו לגרש את בת שבע.

ועל זה ממשך דוד המלך ע"ה ואומר (ד) ואתה ה' מגן בעדי כבודי ומרים ראשי" הנה נקט: מגן, כבוד, ומרים ראשי, והיינו "מגן" שה' יודע תעלומות לב ששב בתשובה בשלמות, ולכן ה' חס על "כבודי" ופירסם שדינו כמלך ונטל המלוכה מפי ה' ולא בליסטאות, על ידי שאחיתופל וסיעתו היו בעצה אחת שבנו אבשלום ראוי למלוך, אם כן דוד, מלך היה, ולא היה יכול לגרש את בת שבע, ובזה הוא "מרים את ראשי", לכן אמר מגן – על קבלת תשובתו, כבוד – שפרסם שמלך היה, והרמת הראש – שידעו שלא היה יכול לגרש את בת שבע.

ולכן פתח ואמר מזמור בתחילת הפרק, מזמור שקם עליו בנו ולא אחד מבית שאול, כי אם היה קם עליו אחד מבית שאול, והיה אחיתופל בעצה אחת שהלה ראוי למלוך, היה גם אחיתופל עם האומרים שדוד המלך נטל את המלוכה בליסטאות, אבל ה' חמל על דוד, והקים עליו את בנו, וכיון שבנו בא למלוך מחמתו, הרי שמתוך קלקלתם יוצא שדוד המלך נטל את המלוכה מפי ה', ולא נטל מלכותו בליסטאות, לכן אמר מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, שלא ברח מפני אחד ממשפחת שאול.

¹¹ פירוש, על פי דרכו מיישב עוד ענין. דהנה כתוב בשמואל ב פרק כ " (א)

משך חכמה

פרשת נצבים-וילך, מנצבים פסקא ח - יב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקנה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

תשובת המשקל להראות שמתחרט הוא, לכן אמר שם (פסוק כ) אל יחשוב לי אדוני עון ואל תזכור כו' לשום המלך אל לבו, פירוש, אף שהוא מדין מלך, אינו יכול לעשות תשובת המשקל, בכל זאת יודע כי מתחרט הוא בלבד, ולבו חלל בקרבו, וזה רצוי לה', לכן ידע עבדך כי אני חטאתי, בידיעה, אם כי איננו יכול לעשות תשובת המשקל. וזה, ראשון לכל בית יוסף, כמדרשו (מדרש שוחר טוב מזמור ג), אחי יוסף גם כן כזה. ונפלא מאמרם¹³ במדרש שוחר טוב (תהלים מזמור ג) והנך ברעתך (שמואל ב, טז, ח) אסקופי של

תשובת המשקל, אבקש לקבל תשובתי, כי בתוך ליבי שבתי בתשובה שלמה, לכן אמר "לשום המלך אל לבו: (כא) כי ידע עבדך כי אני חטאתי", כלומר כשם שאתה המלך נתקבלת תשובתך לה' אפילו שלא עשית תשובת המשקל, כיון ששבתי בתשובה שלמה, כך גם תקבל אותי, כי ידעתי עכשיו שחטאתי, אבל איני יכול לעשות תשובת המשקל, לכן אמר לשון ידיעה, שהוא יודע שחטא בידיעה, ולא בהראות בפועל, כי אינו יכול לעשות תשובת המשקל.

ובזה מובן מה שאמר "ראשון לכל בית יוסף", ואיתא במדרש שוחר טוב (תהלים מזמור ג) וז"ל "מהו דכתיב והנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף (שמואל ב יט כא), אמר ליה ר' יונתן מה הייתם אומרים לו בבבל, אמר לו כך אנו אומרים, כיון שבא שמעי אצל דוד, אמר ליה ומה יוסף הצדיק אחיו גמלוהו רעה, והוא גמלם טובה, כך אני גמלתיך רעה, גמול עמי טובה כיוסף, אמר ליה ר' יונתן יפה אתם אומרים, שמעו דבר גדול, מהו והנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף, [כל ישראל נקראו על שם יוסף], שנאמר אולי יחנן ה' [אלהי צבאות] שארית יוסף (עמוס ה טו), אמר ליה שמעי לדוד כל ישראל גמלוך רעה, ואני יותר מכלם, וכל ישראל יושבין ומקוין מה חסד אתה עושה עמי, אם קבלת אותי, כל ישראל באין ומשלימין עמך, הוי אומר והנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף, כיון שראה דוד כך, התחיל לומר מזמור לדוד "עכ"ל.

ולאור המבואר לעיל יש בדברי המדרש עומק גדול מאד, שבא לומר, כשם שאחי יוסף לא יכלו לעשות תשובת המשקל, שהרי כשהכירו את יוסף כבר היה מלך, ואף על פי כן שבו מתוך ליבם, כי אין להם היכולת לעשות תשובת המשקל, כמו כן כאן אין ביכולתו לעשות תשובת המשקל, אבל הוא שב בכל ליבו.

מבין יאמר כי אינו שב באמת ועדיין במרדו עומד, רק שמתירא מפניו אחרי אשר שב להמלוכה, לכן אמר (שם פסוק כא) כי ידע עבדך כי אני חטאתי. פירוש, שמתחילה סבור שהשם רוצה להסירו מהמלוכה, עלה בדעתו כי בטח בצדיה הרג כל בית שאול, ובעצתו נהרג הבן איש בושת (שמואל ב, ד) ואבנר (שמואל ב, ג) וכיוצא באלה, אבל עכשיו יודע ברור שזה רק לייסרו על חטאו בבת שבע, אבל הוא נשוי פשע, אהוב לה', לכן יודע בטח כי לא אשם בדבר בית שאול. וזה אך בידיעה לא בהראות בפועל, כי אין

ולעשות הטוב בעיניו ושמעי בן גרא נפל לפני המלך בעבדך בירך: (כ) ויאמר אל המלך אל יחשב לי אדני עון ואל תזכור את אשר הענה עבדך ביום אשר יצא אדני המלך מירושלם לשום המלך אל לבו: (כא) כי ידע עבדך כי אני חטאתי והנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף לרדת לקראת אדני המלך" ע"כ.

והנה מה שאמר בפסוק כא "כי ידע עבדך כי אני חטאתי" צריך ביאור, מדוע לא אמר "כי אני חטאתי" בלבד ומהו לשון "כי ידע עבדך". ועוד מהו שאמר בפסוק כ "אל יחשב לי אדני עון ואל תזכור את אשר הענה עבדך ביום אשר יצא אדני המלך מירושלם לשום המלך אל לבו" לכאורה אין לו ביאור כלל, מהו אריכות הלשון בזה, ועוד מהו שחוזר ואומר פעמיים "המלך".

אלא שנתכון לומר, שכשראה שאבשלום מורד באביו, הבין שה' רוצה להסיר את דוד מהמלוכה, מפני שהוא איש דמים, שעל פי דבריו נהרג איש בושת (שמואל ב, ד) ואבנר (שמואל ב, ג) וכיוצא באלה, אבל כשראה שמת אבשלום, הבין שמעי שדוד אהוב לה', וה' מייסרו רק בגלל חטאו בבת שבע, לכן אמר שעכשיו הוא יודע שחטא. והוצרך לומר זאת, כי אם היה מבקש בסתם על נפשו, היה כל אחד מבין שאין כונתו באמת, אלא שחושש מדוד כי חזר למלוכה, לכן שמעי בן גרא הסביר מה היה חטאו, שבתחילה טעה שחשב שרצח את בית שאול, אבל עכשיו רואה שחטא.

והנה על מה שקלל את דוד אינו יכול לעשות תשובת המשקל, דבשלמא אם היה חוזר בו בשעה שדוד עוד היה נרדף, היה בזה תשובת המשקל באותו מקום באותה אשה, דהיינו באותו מצב, אבל עכשיו שדוד חזר למלכותו, אינו יכול לעשות תשובת המשקל, כי אין מצבו עכשיו כשם שהיה כשקללו, לכן אמר בפסוק כ, שאף על פי כן לא יזכור לו עונו, "לשום המלך אל לבו", פירוש, כשם שאתה המלך אינך יכול לעשות תשובת המשקל, ואף על פי התקבלה תשובתך כיון שהיא מעומק הלב, כמו כן אני שאיני יכול לעשות

¹³ פירוש: כששמעי קילל את דוד [מובא לעיל] אמר (ח) הָשִׁיב עֲלֶיךָ ה' כָּל

משך חכמה

פרשת נצבים-וילך, מנצבים פסקא ח - יב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקנה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[יב]

והנה¹⁵ בישראל סיבת חטאם היה מפני (שמות לב, א) כי בושש משה, וכמו שאמרו (שבת פט, א) ששטן הראה להם מטתו של משה באויר, והכוונה¹⁶ כי כח המסית הראה אותם, כי ענינו של משה אינו מוסד על יסוד קיים, רק פורח באויר, וכמו שפירשו הקדמונים (שם, ב) כי זה משה האיש, פירוש, אינו רק איש, לא

נתרצה. אמר הקדוש ברוך הוא, בלשון שהשפילתי אותך, בו בלשון אני מעלה אותך, שנאמר (שמות לג) לך עלה מזה" ע"כ. ודברי המדרש צריכים ביאור, דבשלמא כשחטאו על ידי אהרן, נתרצה על ידי אהרן שיכפר על מעשיו, אבל מה ההבדל בין לשון לך רד או לך עלה. ומבאר המשך חכמה, שישראל חטאו בעגל מפני שטעו לומר שמשה מת באויר העליון, וכשירד וחזרו בתשובה, אין זו תשובת המשקל, שחזרו רק לאחר שראו שהוא איש ולא מת באויר העליון, ולכן עלה משה אל ה', כדי שיהיה כעין תשובת המשקל. ובזה מבואר כונת המדרש, שכשכעס ה' על ישראל על חטא העגל, אמר למשה לך רד, ובירידתך תמנע מהם לחזור בתשובת המשקל, וכשנתרצה אמר לו לך עלה, כי הוא כעין תשובת המשקל, שלא יראו את משה, ואף על פי כן יהיו דבוקים בו ומאמינים בו. ועל פי זה חוזר לבאר מה שפתח, שאם ציבור לא יכולים לעשות תשובת המשקל, ילמדו ממעשה העגל, שישראל לא היו יכולים לעשות תשובת המשקל אחרי שמשה ירד, ואף על פי כן נתכפר להם, כיון ששבו בכל ליבם.¹⁶ זו דרכו של המשך חכמה בכל אגדות הש"ס, לבאר מה התכונה חכמים בדרך שכלית, אלא שהעלימו כונתם. גם כאן מפרש ש"שטן" הוא הכח המסית, ו"מטתו" של משה, אין הכונה כפשוטו, אלא כונתם ענינו של משה, והיינו "מטתו", אינה כאיש המוסד על יסוד קיים, אלא ענינו הוא פורח באויר, וכמו שפירשו הקדמונים [לא מצאתי מי פירש כן] מה שאמרו ישראל "א) וַיֵּרָא הָעָם פִּי בִשֵׁשׁ מִשֶּׁה לְרִדְתָּ מִן הָהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֶהָרִן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוֹם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכּוּ לִפְנֵינוּ כִּי זֶה מִשֶּׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מָה הָיָה לוֹ", והנה אריכות הלשון "כי זה משה האיש" צריך ביאור, ועוד, מהו הכונה "לא ידענו מה היה לו", מדוע לא ידעו, והרי עלה להר, ומה בכך שאיחר במעט, אבל כונתם לומר, שכיון שמשה היה רק איש, לא ידענו באיזה כח פעל את כל האותות והמופתים, והיינו "אשר העלנו ממצרים לא ידענו מה היה לו", כלומר איזה כח היה לו, לכן, כיון שאיחר, אנו סבורים שבודאי מת באויר העליון, כי אינו לפי השגתנו.

בת שבע מהלך לפניך, פירוש, שעדיין לא עשית תשובה ולא גרשה, לכן עדיין הנך ברעתך. ובזה¹⁴ אתי שפיר דמאן דאמר (יומא פו, ב) עבירות שהתודה עליהן יום הכיפורים זה וכו' דלא קשה מקרא (תהלים כא, ב) דפשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד דמביא ר' אליעזר בן יעקב, משום דלא היה יכול לעשות תשובת המשקל.

דמי בית שאול אֲשֶׁר מְלַכְתָּ תחתו פְּתַחְתִּי וַיִּתֵּן ה' אֶת הַמְּלוּכָה בְּיַד אֲבִשָׁלוֹם בְּנֵךְ וְהִנֵּךְ בְּרַעְיֶתְךָ פִּי אִישׁ דְּמִים אֶתְהָה". והמילים "וְהִנֵּךְ בְּרַעְיֶתְךָ" צריכים ביאור. ואמרו במדרש שוחר טוב (מדרש תהלים מזמור ג) "מהו הנך ברעתך, אמר ר' אבא בר כהנא איסקופסי של בת שבע היתה מהלכת לפני דוד" וצריך ביאור מה נתכון בזה. אבל לאור המבואר, הרי זה ממש ככפתור ופרח, שכיון ששמעי טען שדוד נטל את המלוכה בליסטאות ולא מפי ה', אם כן היה לגרש את בת שבע ולעשות תשובת המשקל, לכן חטא של בת שבע עומד בפניו, ולכן הנך ברעתך.

¹⁴ פירוש דגרסינן ביומא (פו, ב) "תנו רבנן: עבירות שהתודה עליהן יום הכפורים זה - לא יתודה עליהן יום הכפורים אחר, ואם שנה בהן - צריך להתודות יום הכפורים אחר, ואם לא שנה בהן וחזר והתודה עליהן - עליו הכתוב (משלי כו, יא) אומר ככלב שב על קאו כסיל שונה באולתו. רבי אליעזר בן יעקב אומר: כל שכן שהוא משובת, שנאמר (תהילים נא, ה) כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד אלא מה אני מקיים ככלב שב על קאו וגו' - כדרב הונא, דאמר רב הונא: כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה - הותרה לו. - הותרה לו סלקא דעתך? אלא אימא: נעשית לו כהיתר" ע"כ הנה מבואר שרבי אליעזר בן יעקב מפרש לשיטתו הפסוק של תנא קמא, אבל תנא קמא לא חושש לפרש הפסוק של רבי אליעזר בן יעקב, וצריך טעם בדבר, ולפי המבואר לעיל יתפרש היטב, שכיון שדוד לא היה יכול לעשות תשובת המשקל, היה צריך כל הזמן להתודות על חטאו.

¹⁵ כאן חוזר המשך חכמה לבאר את תחילת דבריו, מה שהביא מדברי המדרש. ונקדים לבאר מה שהוקשה לו בדברי המדרש, ואיך מתיישב הכל ככפתור ופרח. דהנה זה לשון המדרש (תנחומא כי תשא סימן כו) (כו) [לג, א] וידבר ה' אל משה לך וגו', זה שאמר הכתוב כי אעלה ארוכה לך וגו' (ירמיה ל) מהו ממכותיך ארפאך, אמר רבי יהושע בן לוי, כשחטאו בעגל, חטאו על ידי אהרן, שאמר להם למי זהב. וכשנתרצה הקדוש ברוך הוא, ובקש להודיען שאין בלבם כלום בעגל, נתרצה על ידי אהרן, שנאמר (ויקרא ט) ויאמר אל אהרן קח וגו'. ואף במשה, בלך רד כעס עליו, ובלך עלה

משך חכמה

פרשת נצבים-וילך, מנצבים פסקא ח - יב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקנה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

בלעדיך. אמנם אין זה במשקלו לגמרי, כי ידעו כי הלך ושב אל המחנה, סר מאתם כח המסית בהתמהמה עוד מ יום, לכן באופן שאין ביד האדם לעשות תשובת המשקל כראוי, מראים לו מדוד וישראל, וזה רעיון הגמרא¹⁷ (עבודה זרה ד, ב) לא היה דוד ראוי וכו' לא היו ישראל ראויין וכו'. והוא¹⁸ שאמר (הושע יד, א) שובה ישראל עד ה' אלקיך שהוא הבוחן כליות ולב יודע כי שבת באמת, וכדברי רמב"ם (הלכות תשובה ב, ב) עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב אל זה החטא כו' כי כשלת בעונך, כי אין בידך לעשות תשובת המשקל, וכמשל העשיר שמרוב טוב בעט במלכות שמים ואחרי זה נעשה עני, הלא אין בידו תשובת המשקל ולהראות בפועל, רק תלוי בלב, וה' יודע תעלומות לב, לכן (שם, פסוק ב) קחו עמכם דברים ושובו אל ה', כי בפועל להראות אין בידכם כי שבים אתם. ובזה יש לפרש¹⁹ בשמואל א, יב, יט כי יספנו על כל חטאותינו רעה לשאול לנו מלך, מפני שהיו שבים

ידענו מה היה לו, באיזו תחבולה פעל כל אלה שקרע את היסודות, וסברו שמת באויר העליון וכיוצא בזה, כיון שירד משה מן ההר ראו שטעו, ונמצא אין זה תשובת המשקל, שהחטא שלהם היה בלא משה, מהראוי שיתעוררו לתשובה בלא משה, אבל כיון שירד משה ורגזו וחלו ממנו, אין זה תשובת המשקל, לכן אמר לו (שם שם פסוק ז) לך רד, שבהליכתך ובירידתך מן ההר לא יהיה בגדר תשובת המשקל וכמו שביארנו, לכן אמר משה (שם פסוק ל) אתם חטאתם חטאה גדולה, ועתה אעלה אל ה' אולי אכפרה. פירוש, שכשיעלה אל ההר ויתמהמה עוד מ' יום, ויהיו בלא משה כל משך הזמן הזה כמו שהיה קודם, וישובו ויתנחמו ויעזבו דרכיהם המקולקלים, יהיה מזה כעין תשובת המשקל, ובזו העליה יהיה כפרה, שבזה יהיה תשובת המשקל, לכן אמר לו השם אחר זה (שם לג, א) לך עלה, שבהליכתך אל העם יהיה כעין תשובת המשקל, אחרי ששבו כל ימי היותם

¹⁷ נתבאר בתחילת דבריו, עיין שם.

¹⁸ על פי דרכו מבאר לשון הנביא (הושע פרק יד, ב-ג): "שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיהָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֹנֶךָ: קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֵלַי ה' אֱמָרוּ אֵלָיו כֹּל תִּשָּׂא עֹן וְקָח טוֹב וְנִשְׁלַמְהָ פְּרִים שְׁפַחְתִּינוּ". והנה יש לדקדק: א. מהו לשון "עד ה' אלקיך". ב. מהו לשון "כי כשלת בעונך" ולא אמר כי חטאת. ג. מהו "קחו עמכם דברים כו'", הרי כבר אמר שישבו לה'.

אבל לאור המבואר יתיישב היטב, דהנה הנביא מדבר לישראל שיחזרו בתשובה, אבל כיון שנכשלו בעונם ולא יכולים לעשות תשובת המשקל, שכשחטאו היו ברוב טוב, ועכשיו הם בצרות ואינם באותו מצב, ואינם בבחינת "באותו מקום", לכן אומר להם הנביא, שאף על פי שאינם יכולים לעשות תשובת המשקל, מכל מקום, אם תשובו עד ה' אלוהיך, בבחינת להיות עד ה', שה' היודע תעלומות יעיד בכם שלא תשובו לכסלה עוד, כלשון הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ב הלכה ב) "ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו, ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשה עוד, שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו'. וכן יתנחם על שעבר, שנאמר כי אחרי שובי נחמתי, ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, שנאמר ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו וגו'" עכ"ל, אז יקבל ה' את שובתיכם אפילו שאינה תשובת המשקל, ולכן אמר לשון כשלת בעונתך, שאינך יכול לעשות תשובת המשקל, ולכן אמר קחו עמכם דברים, כלומר רק דברים אתם יכולים לעשות, ולא מעשה בפועל של תשובת המשקל, כי

אינכם באותו מצב, ומיושב כל הדקדוקים.

¹⁹ פירוש כשישראל שאלו להם מלך משמואל הנביא, אסף אותם שמואל לפני מותו, והוכיחם על בקשה זו. וכתוב (שמואל א פרק יב, יט-כ) "ויט ויאמרו כל העם אל שמואל התפלל לצד עבדיך אל ה' אלקיך ואל נמות כי יספנו על כל חטאותינו רעה לשאל לנו מלך: (כ) ויאמר שמואל אל העם אל תיראו אתם עשיתם את כל הרעה הזאת אף אל תסורו מאחרי ה' ועבדתם את ה' בקל לבבכם" ע"כ. והנה יש לדקדק: א. מהו לשון חטא, הרי אינם מדברים מחטאים אחרים, ואם כונתם על חטא שביקשו מלך, אין לשון חטא שייך כאן, דחטא הוא שגגה, והם ביקשו מלך במזיד. ב. מהו לשון "יספנו על כל חטאותינו רעה", מהי הרעה שהוסיפו על חטאם. ג. מהי התפלה שביקשו שיתפלל עליהם שמואל שלא ימותו. ד. מהו שמסיים שמואל ואומר להם "ועבדתם את ה' בקל לבבכם", ולכאורה אינו ענין לכאן, להזכיר שיעבדו את ה' בכל לבבם.

ומבאר המשך חכמה, דכונת ישראל באמת על חטא שביקשו מלך, אלא שמרמזים בדבריהם ששבו בתשובה, והשב בתשובה מיראה זדונות נעשות לו כשגגות, והם לא שבו מאהבה אלא מיראה, כמו שמפורש בנביא (פסוק יח) "ויקרא שמואל אל ה' ויתן ה' קלת ומטף ביום ההוא ויירא כל העם מאד את ה' ואת שמואל" וכיון שנהפכו לשגגות, אמרו חטאנו. ולא רק שחטאו וביקשו להם מלך, אלא אף הוסיפו רעה שאינם יכולים לעשות תשובת המשקל, שכדי לעשות תשובת המשקל צריכים להסיר את המלוכה

משך חכמה

פרשת נצבים-וילך, מנצבים פסקא ח - יב

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקנה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

כי אין עזיבת החטא פן לא יתכפר לנו, לכן אמר (שם, פסוק כ)
ועבדתם את ה' בכל לבבכם²⁰.

מיראה שנעשו להם כשגגות (יומא פו, ב), אולם עכשיו הלא עשו
רעה שאין עזיבת החטא על זה, שכבר המליכו את שאול, ובפרט
שהוא בזיון לשמואל, לכן צריך למחול על כבודו ולא נמות, אחרי

שכונתם, שאינה תשובה שלמה אלא כאשר עושה תשובת
המשקל "באותו מקום באותו אשה", ודוד לא היה יכול לגרש את
בת שבע כדי שלא תשאר עגונה, כי אשת מלך אסורה. וישראל
לא היו יכולים לעשות תשובת המשקל, כי כבר ראו שמשה רבינו
בא ובכל זאת נתקבלה תשובתם, שהעיקר בתשובה הוא שיעיד
בעל התעלומות ששב בכל ליבו לה'. וזה כונתם, שאם יחיד לא
יכול לעשות תשובת המשקל, ילמד מדוד שאפילו ללא תשובת
המשקל יכול לשוב אם באמת ישוב בכל ליבו לה', וציבור שלא
יכולים לעשות תשובה המשקל, ילמדו מחטא העגל.

משאול, ואינם יכולים לעשות זאת אחר שכבר המליכוהו.
ומה שביקשו משמואל שיתפלל בשבילם, הוא מפני שביזו את שמואל
שביקשו להמליך מלך בזמן שהיה להם את הנביא שמואל, לכן ביקשו
שיתפלל שלא ימותו. וכיון שאינם יכולים לעשות תשובת המשקל, לכן אמר
להם שמואל שיעבדו את ה' בכל לבבם, ויתקבל תשובתם אפילו שאינם
יכולים לעשות תשובת המשקל.

²⁰ תמצית דבריו: אמרו חז"ל, שלא היה דוד ראוי לעשות חטא של
בת שבע, ולא ישראל היו ראויים לעשות חטא העגל, אלא כדי
שאם יחטא היחיד יאמרו לו למד מדוד שיש תשובה, ואם ציבור
חוטאים אומרים להם לכו אצל ישראל שחטאו בעגל ועשו
תשובה. וקשה, מה צריך לכל זה, הרי פרשת תשובה מפורשת
בתורה בהרבה מקומות ובנביאים שיכול האדם לשוב אל ה'. אלא